

Det åbne land i opbrud

Tidspres, ejendoms-
ret og behovet for
et nyt paradigme

Hvordan planlægger vi et åbent land, der både skal levere klimaindsatser, biodiversitet, fødevarer og lokal opbakning?

Tre markante stemmer fra kommune, forskning og praksis peger på de samme grundproblemer: forældede strukturer, fragmenteret lovgivning og mangel på strategisk helhed. Men de ser også et potentiale for et reelt kursskifte, hvis vi tør gentænke ejerskab, samarbejde og den måde, vi forvalter Danmarks arealer på.

Mette Willaing
Zeuthen

Strategisk planlægger, Syddjurs
Kommune, Plan og Udvikling

Hvad ser du som de største barrierer og samtidig de største potentialer i den nuværende planlægning af det åbne land?

Beslutninger og handlinger, der vedrører vores arealressourcer i det åbne land, er underlagt et betydeligt tidspres – uagtet vi har været i gang længe. Inden for rammen af tidspreset har vi har at gøre med komplekse og abstrakte hensyn til klima, biodiversitet, energimæssig uafhængighed, fødevareproduktion og lodsejeres forventninger, der skal give mening i en praktisk hverdag.

Hvis vi ikke prioriterer tiden til reel dialog og forståelse, er der en risiko for, at velmenende beslutninger bliver truffet uden lokalt ejerskab. Den følgende effekt er i yderste konsekvens, at lysten til at medvirke til omlægning af det åbne land er fraværende.

Tidspreset bør bruges aktivt, så vi kan skabe fremdrift i små skridt og i kontakt

med, hvad der er praktisk muligt; søsætte konkrete, afgrænsede prøvehandling, lære undervejs og justere i fællesskab. Gevinsten er større lokal opbakning, hurtigere læring og mere robuste løsninger, fordi de udvikles med de muligheder, vi har.

■ **Hvilke fagligheder – ud over din egen – er nødvendige for at udvikle det åbne land, og hvordan kan vi bedst samarbejde på tværs i praksis for at skabe konkrete løsninger?**

Realistisk set kan vi slet ikke afklare fuldt ud, hvordan vi bør udvikle det åbne land, da landskaber, samfund og behov er foranderlige størrelser. Vi har brug for 130-140 procent af Danmarks arealdække til at indfri de mål og behov, vi kender nu. Derfor handler det for mig særligt om, hvordan faglighed bliver forvaltet.

Hvis faglighed er et urokeligt standpunkt, hvor mål og sektorlovgivning er kompromisløse standarder, vil dialogen om løsninger få svære kår. Derimod kan

faglig tryghed og indsigt binde broer til andre fagligheder, lokalsamfund og politikere og dermed indgå som en del af det praktiske forhandlingsrum. Det teknisk-faglige er naturligvis et fundament, men lige så vigtigt er humanistiske, juridiske og økonomiske aspekter, når vi skal arbejde helhedsorienteret med vores arealanvendelse. Vigtigst er nysgerrighed og evnen til at perspektivere og forbinde muligheder i det landskab, vi nu engang har.

■ **Hvilke tre indsatser mener du bør prioriteres højest i udviklingen af det åbne land det kommende år og hvorfor?**

Det kommende år er et nedslag i en proces, der allerede er i gang og fortsætter længe endnu. Derfor er det vigtigt at oppebære en respekt for den forudgående proces og samtidig være ydmyg over for de kommende års arbejde.

At gennemføre en ny arealanalyse og flere anbefalinger til arealanvendelsen

er en smal sag. Så får vi endnu et arealhensyn, og kompleksiteten stiger. Faktisk er tusinde siders dokumenter, kort, planer, analyser og hensigter for vores arealer allerede besluttet og styret af forskellig sektorlovgivning. Disse bør udgøre et fundament for det videre arbejde, så det helhedsorienterede arbejde forankres i et igangværende politisk og administrativt flow og i det lovkompleks, der i sagens natur er – komplekst.

Herfra er det muligt at geare det politiske råderum gennem overblik og indblik i de til tider begrænsede virkemidler og forhandlingsrum, der udfyldes af lodsejere og lokalsamfund.

Sidst skal vi huske at lytte, når vi rækker ud til borgere og lodsejere i samtale om vores arealanvendelse. Historien bliver skrevet videre i samtale mellem alle aktører. I sidste ende er vi afhængige af frivillighed, og den har det bedst i gensidig forståelse på et sikkert afsæt.

”

Hvis vi ikke prioriterer tiden til reel dialog og forståelse, er der en risiko for, at velmenende beslutninger bliver truffet uden lokalt ejerskab.

”

Den private ejendomsret er ikke uantastelig, når det kommer til negativ påvirkning af det livsgrundlag, som landskabet udgør for os alle

Hvad ser du som de største barrierer og samtidig de største potentialer i den nuværende planlægning af det åbne land?

I dag finder planlægning af det åbne land sted på præmisser, som engang gav god mening: By- og landzone-lovgivningen kan bl.a. et stykke ad vejen karakteriseres som et reservoir for overhalede gode intentioner. Loven fra 1970 er en hjørnesteen i dansk planlægning, der på den ene side har styret byudviklingens arealanvendelse og på den anden side reelt har reserveret det åbne land som domæne for landbrugserhvervet. Det første har resulteret i ufølsomme arealudlæg i en stadig centrifugal byudviklingsbevægelse, og det andet i etableringen af en regulær landbrugshetto.

Presset på det åbne land i forhold til at danne ramme om mange andre funktioner end landbrugsdrift, skabe adgang til det åbne land og behovet for regulær naturbeskyttelse er siden da vokset markant. Samtidig ejes det åbne land af stadig færre mennesker – under 1 procent af befolkningen ejer størstedelen af landbrugsjorden, heraf stadig flere danske og internationale investorer. Denne struktur er i sig selv et demokratisk problem og en barriere for en helhedsorienteret og nyorienteret udvikling af det åbne land.

■ **Hvilke fagligheder – ud over din egen – er nødvendige for at udvikle det åbne land, og hvordan kan vi bedst samarbejde på tværs i praksis for at skabe konkrete løsninger?**

På tilsvarende måde som byplanlægning kalder på et utal af kompetencer, skal vi øve os i, at også udviklingen af det åbne land gør det. Men retningen for den videre udvikling er på ingen måde givet på forhånd. Vi er imidlertid langt fra business-as-usual.

Ellen Braae

Professor, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, arkitekt og landskabsarkitekt MAA MDL, ph.d.

Der er behov for en åben og involverende offentlig samtale om, hvilket Danmark vores børn og børnebørn skal overleveres.

Det er på høje tid, at vi tager tid alvorligt. Altså den dybe tid som den tid, der rækker langt ud over vores egen. Vi må spørge os selv og hinanden, hvordan det danske landskab skal se ud og fungere om f.eks. 100 år. Det er ikke noget nemt spørgsmål, da landskabet i sig selv er i hastig forandring. Klimaforandringer gør landskabet til et "stykke vådt sæbe", der er vanskelig at få hånd om, når grundvand stiger, det bliver varmere, nedbørsmønstre og vindforhold mere dramatiske, og vi oftere kommer til at se både tørke og oversvømmelser.

■ **Hvilke tre indsatser mener du bør prioriteres højest i udviklingen af det åbne land det kommende år og hvorfor?**

Vi står i en helt unik situation med store forandringer, der kalder på et egentligt paradigmeskifte. Skal det sættes på formel, kunne vi starte med at øve os i at forudse klimabestemte forandringer.

Dernæst skal vi genbesøge forestillingen om, hvordan vi forvalter fælles ressourcer. Den private ejendomsret er ikke uantastelig, når det kommer til negativ påvirkning af det livsgrundlag, som landskabet udgør for os alle i form af rent drikkevand, levende indre farvand og biodiversitet.

Og endelig skal vi udfolde forestillinger om mulige fremtider. Det kan være vanskeligt at ønske sig noget, man ikke kender eller ikke kan se. Og disse forestillinger er nødvendige for konstruktivt at kunne involvere hinanden i fælles samtaler om, hvor vi skal hen. Hvilket Danmark vil vi have? Og hvordan bliver vi gode forgængere for de næste generationer?

”

Når den store arealkabale er lagt og skal realiseres, vil det være for optimistisk at tro på ren frivillighed.

Torben Juulsager

Formand for Landinspektørforeningen

Hvad ser du som de største barrierer og samtidig de største potentialer i den nuværende planlægning af det åbne land?

Den største barriere, vi står over for lige nu i forhold til planlægning af det åbne land, er en generel mangelfuld planlægnings-tradition på området. Planloven har med sit landzonebånd skabt en forbudszone, reserveret til især landbrugsdrift. Det har skabt en mere enkeltsags-regulering af det åbne land, som ikke har virket befordrende for helhedsorienteret planlægning af arealanvendelsen og landdistrikts-udvikling.

Samtidig er reguleringen af det åbne land overladt til en række forskellige sektorlovgivninger, som ikke nødvendigvis "tænker" i helheder.

Det bliver en udfordring at få planloven i fuldt spil i forhold til at få skabt en sammenfattende planlægning for det åbne land. Jeg ser gerne, at planloven pålagde kommunerne at lave en strategisk planlægning af det åbne land, på samme måde som der er pligt til at lave strategisk planlægning for landsbyer og bymidter. Vi har fortsat behov for specialstviden på

projekt- og enkeltsagsniveau, men i en langsigtet, helhedsorienteret og tværgående planlægningskontekst med tilstrækkelig borger- og partsinddragelse. Her ligger et stort uforløst potentiale, som det er op til lovgivningsmagten og planloven at tage livtag med.

■ **Hvilke fagligheder – ud over din egen – er nødvendige for at udvikle det åbne land, og hvordan kan vi bedst samarbejde på tværs i praksis for at skabe konkrete løsninger?**

Der bliver behov for alskens forskellige fagligheder fra den offentlige, private og civile sektor, når vi skal løse en så kompleks samfundsmæssig opgave, som vi står over for i forbindelse med transformationen af det åbne land. Jeg tænker måske nærmere, der bliver behov for en ny "metode", som adskiller sig fra traditionel regulering og planlægning.

Realdania demonstrerede med "Collective Impact"-arbejdsformen, at der kan skabes løsninger på komplekse samfundsproblemer, ved at centrale aktører bliver sat sammen i et videns- og interessentfællesskab. I dette rum kan rigtig megen viden komme i spil og skabe synergi i forhold til langsigtede mål og løsninger,

som parterne "omkring det runde bord" forpligter sig på.

Når den store arealkabale er lagt og skal realiseres, vil det være for optimistisk at tro på ren frivillighed. Der bliver behov for både en mere forhandlingsorienteret tilgang, hvor multifunktionalitet og flere støtteordninger indgår i forhandlingsbaserede løsninger, som er attraktive for de enkelte lodsejere og samfundet. Og for mere statslig og kommunal styring og regulering for at sikre både brede samfundshensyn samt grundejer- og nabohensyn.

■ **Hvilke tre indsatser mener du bør prioriteres højest i udviklingen af det åbne land det kommende år og hvorfor?**

Det er afgørende vigtigt, at der bliver foretaget nogle kloge, strategiske og langsigtede prioriteringer af arealanvendelsen, så vi undgår at få en mere tilfældig og fragmenteret arealudvikling i det åbne land på enkeltsagsniveau. Derfor får vi behov for, at staten og kommunerne sætter sig i førersædet i forhold til en planlagt udvikling af det åbne land – landsplan-direktiver og strategisk planlægning for det åbne land. Et krav om en strategisk planlægning af det åbne land skal understøttes af planloven, som derfor også skal åbnes og igennem et servicetjek.

I og med at landbruget lægger beslag på ca. 60 procent af Danmarks areal, skal udviklingen af et bæredygtigt landbrug prioriteres meget højt, hvis vi skal skabe en ansvarlig balance i det åbne land og samtidig sikre en stabil fødevarerforsyning. Landbrugsdrift skal planlægges til at foregå på de robuste jorder, så der skabes både driftssikkerhed for landbruget samt miljø- og klimamæssig balance i forhold til anvendelse af ressourcerne.

Helt konkret står vi over for store hastende udfordringer i forhold til beskyttelse af vores grundvand og forbedring af tilstanden i de indre danske farvande. Begge indsatsområder indebærer en omlægning i arealanvendelsen af det åbne land – dels arealerne ovenover vandressourcerne samt de kyst- og vandløbsnære landbrugsarealer. Det kræver en planlægningsmæssig tilgang. Anvender vi samtidig det store datagrundlag, der ligger på de danske arealer, kan vi fokusere på de arealer, hvis potentiale giver størst synergi i forhold til at indfri flere forskellige formål med den ændrede arealanvendelse.